МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Укладач І. Г. Гончар

ПЛАНУВАННЯ ТА ІННОВАЦІЇ В СОЦІАЛЬНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

Навчальний посібник

Київ-2025

УДК 364.3(075.8)
П39

Рецензенти:

Коляда Н., докторка педагогічних наук, професорка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Чернега С., докторка педагогічних наук, професорка Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Поліщук В., докторка педагогічних наук, професорка Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Рекомендовано до друку вченою радою
факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 6 від 20 листопада 2024 року)

П39 **Планування** та інновації в соціальному забезпеченні : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. І. Г. Гончар. – Київ : Компринт, 2025. – 240 с.

У навчальному посібнику розглянуто найвагоміші досягнення та проблеми соціального планування, соціального розвитку та інноваційної діяльності в соціальній сфері. Автором детально представлено основні положення соціального розвитку, адресної соціальної допомоги, здійснення стратегічного планування, моніторингу, оцінювання та інспектування. Розкрито зміст інноваційної діяльності, технології та послідовність розроблення соціального проєкту, пошуку донорів, фінансування та ін. Навчальний посібник з курсу укладено відповідно до чинних вимог. Він включає програму курсу, теоретичний матеріал, завдання до практичних занять та самостійної роботи, вимоги до написання індивідуального навчально-дослідного завдання з курсу (ІНДЗ), термінологічний словник та список використаних джерел. Матеріали навчального посібника можна використати в навчальному процесі під час підготовки фахівців з соціальної роботи, соціального забезпечення, психології.

УДК 364.3(075.8)

© Гончар І. Г., уклад., 2025

ЗМІСТ

Передмова..... 5

Розділ 1. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ…… 6

1.1. Опис навчальної дисципліни…… 6

1.2. Програма навчальної дисципліни…… 7

1.3. Структура навчальної дисципліни……... 10

1.4. Теми практичних занять…… 13

1.5. Самостійна робота……. 14

1.6. Індивідуальні завдання……. 20

1.7. Методи навчання…… 20

1.8. Методи контролю й критерії оцінювання……... 20

1.9. Розподіл балів, які отримують здобувачі…… 26

Розділ 2. МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ……... 28

2.1. Змістовий модуль 1. Основи соціального розвитку та планування……... 28

2.1.1. Тема 1. Сутність, зміст та складові соціального розвитку…… 28

2.1.2. Тема 2. Роль державних, громадських та волонтерських організацій в соціальному розвитку…….. 39

2.1.3. Тема 3. Ефективне управління часом: принципи, методи та інновації…….. 50

2.1.4. Тема 4. Стратегічне планування у соціальному розвитку…… 67

2.2. Змістовий модуль 2. Планування, моніторинг, оцінювання та інспектування в соціальному забезпеченні……. 86

2.2.1. Тема 5. Планування та звітність в системі соціального забезпечення населення…….. 86

2.2.2. Тема 6. Планування та реалізація заходів з надання адресної соціальної допомоги…… 99

2.2.3 Тема 7. Планування та реалізація заходів з проведення моніторингу й інспектування……. 111

2.2.4. Тема 8. Оцінювання якості соціальних послуг……130

2.3. Змістовий модуль 3. Інновації та соціальне проєктування в системі соціального забезпечення…….. 141

2.3.1. Тема 9. Основні аспекти теорії інновацій…… 141

2.3.2. Тема 10. Соціальні інновації та їхня роль у забезпеченні соціального розвитку…… 152

2.3.3. Тема 11. Інноваційний розвиток соціальних організацій 165
2.3.4. Тема 12. Соціальні проєкти як інструмент впровадження інновацій…… 178
2.3.5. Тема 13. Фінансування та ресурсне забезпечення соціальних проєктів……187
2.3.6. Тема 14-15. Розробка та реалізація інноваційного проєкту ……200
Розділ 3. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ…….. 215
Розділ 4. ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОВТОРЕННЯ КУРСУ…… 233
Термінологічний словник……..... 236

ПЕРЕДМОВА

Сучасні соціальні процеси відзначаються високою динамічністю та потребують ефективних підходів до їх регулювання. У цьому контексті планування та впровадження інновацій у сфері соціального забезпечення відіграють ключову роль у створенні сприятливих умов для сталого розвитку суспільства.

Питання забезпечення соціального добробуту, надання якісних соціальних послуг, впровадження нових підходів у соціальній політиці та розроблення стратегій розвитку вимагають ґрунтовних знань і компетентностей. Аналіз світового досвіду свідчить, що соціальний розвиток значною мірою визначається рівнем інноваційності підходів до вирішення суспільних проблем. Це включає застосування сучасних технологій, управлінських методик та інтеграцію нових моделей соціального захисту.

Навчальний посібник «Планування та інновації в соціальному забезпеченні» розроблено відповідно до освітньої програми з підготовки фахівців у сфері соціальної роботи, соціального забезпечення, психології. Основна мета – формування систематизованих наукових знань, навичок та компетентностей щодо планування, впровадження та оцінювання заходів, спрямованих на соціальний розвиток; удосконалення здатності приймати стратегічні рішення в умовах невизначеності, використовувати інноваційні підходи.

Основними завданнями вивчення навчального курсу «Планування та інновації в соціальному забезпеченні» є такі: формувати здатність мислити креативно та розробляти інноваційні проєкти у соціальній сфері; розвивати навички стратегічного планування, підготовки аналітичних звітів, програм і методичних рекомендацій у соціальній сфері; сприяти оволодінню системою наукових підходів до моніторингу, оцінювання та контролю ефективності соціальних ініціатив; формувати компетентності командної роботи, критичного мислення, управління часом.

У навчальному посібнику розглянуто найвагоміші досягнення та проблеми соціального планування, соціального розвитку й інноваційної діяльності в соціальній сфері.

Джерельною базою послужили нормативно-правові акти, а також підручники, навчальні посібники, монографії та наукові статті.

1.1. Опис навчальної дисципліни

Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета: формування систематизованих наукових знань, навичок та компетентностей щодо планування, впровадження та оцінювання заходів, спрямованих на соціальний розвиток; удосконалення здатності приймати стратегічні рішення в умовах невизначеності, використовувати інноваційні підходи.

Завдання:

- формувати здатність мислити креативно, генерувати нові ідеї, проектувати інноваційні соціальні проєкти;
- розвинути навички розробки планів, звітів, програм адресної допомоги;
- навчити розробляти стратегії соціального розвитку з урахуванням ризиків, невизначеності та довгострокових суспільних потреб;
- сприяти оволодінню системою наукових знань моніторингу, оцінювання та інспектування;
- формувати компетентності командної роботи, критичного мислення, управління часом та прийняття рішень.

Результати навчання за дисципліною

Компетентності

Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної діяльності соціального забезпечення або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- здатність планувати та управляти часом.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- вміння планування та звітності в системі соціального забезпечення населення;
- здатність до планування та реалізації заходів з проведення моніторингу і інспектування;
- здатність до планування та реалізації заходів з надання адресної соціальної допомоги;
- здатність оцінювання якості соціальних послуг;
- здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері.

Результати навчання:

- ідентифікувати причиннонаслідкові зв’язки розвитку суспільства та прояви соціальноекономічних проблем у різних категорій населення;

- застосовувати методи збору інформації: аналіз документів, опитування та спостереження;

- демонструвати уміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.

Розвинути базові soft skills: креативність, робота в команді, взаємодія з людьми, саморозвиток, критичне мислення, уміння вирішувати конфлікти, уміння приймати рішення, уміння формувати команду.

1.2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основи соціального розвитку та планування

Тема 1. Сутність, зміст та складові соціального розвитку. Визначення поняття соціального розвитку. Напрями у трактуванні поняття соціальний розвиток. Загальний механізм соціального розвитку. Складові соціального розвитку: охорона здоров’я, освіта, соціальний захист, демографія, культура, гендерна рівність, інфраструктура комунікацій. Цілі сталого розвитку в соціальному розвитку. Аналіз ЦСР ООН та їхній вплив на соціальний прогрес.

Тема 2. Роль державних, громадських і волонтерських організацій в соціальному розвитку. Державний сектор. Громадський сектор. Волонтерський сектор. Державні органи в соціальному розвитку. Державна політика у сфері соціального розвитку. Громадські організації як драйвер соціальних змін. Основні функції громадських організацій. Волонтерський рух: від локальних ініціатив до системного впливу. Функції волонтерських організацій у соціальному розвитку.

Тема 3. Ефективне управління часом: принципи, методи та інновації. Основи тайм-менеджменту. Раціональне використання робочого часу. Структуризація часу. Методи аналізу витрат часу. Прокрастинація та «поглиначі часу». Причини прокрастинації. Методи боротьби з прокрастинацією. Практичні методи боротьби з «поглиначами часу». Методи управління часом. Правила та критерії тайм-менеджменту. Переваги управління часом.

Тема 4. Стратегічне планування у соціальному розвитку. Вступ до стратегічного планування та основні причини його важливості. Особливості стратегічного мислення. Основні принципи стратегічного планування. Використання технології розробки стратегії. Технології стратегічного планування. Створення стратегічного плану. SWOT-аналіз. ПЕСТ-аналіз. Формулювання цілі за критеріями SMART. Моніторинг та оцінювання реалізації стратегічного плану.

Змістовий модуль 2. Планування, моніторинг, оцінювання та інспектування в соціальному забезпеченні

Тема 5. Планування та звітність в системі соціального забезпечення населення. Планування в системі соціального забезпечення населення. Складові планування. Планування соціальних послуг у програмних документах розвитку територіальної громади. Створення цільової програми розвитку соціальних послуг. Результативні показники цільової програми. Звітність в системі соціального забезпечення населення. Структура звіту. Правила та рекомендації щодо написання звіту.

Тема 6. Планування та реалізація заходів з надання адресної соціальної допомоги. Основні аспекти соціальної допомоги. Макрорівень, мезарівень, мікрорівень соціальної допомоги. Види та форми державної соціальної допомоги. Ознаки адресної соціальної допомоги**.** Планування адресної соціальної допомоги. Реалізація адресної соціальної допомоги. Методи забезпечення адресності соціальної допомоги.

Тема 7. Планування та реалізація заходів з проведення моніторингу й інспектування. Основні аспекти моніторингу та інспектування. Планування інспектування, моніторингу та оцінювання. Формування програми. Структура програми. Методи збору даних. Масове опитування. Глибинне інтерв'ю. Фокусоване групове інтерв'ю (фокус-група). Спостереження. Різновиди аналізу документів. Дослідницька тактика. Кейс-стаді.

Тема 8. Оцінювання якості соціальних послуг. Основні аспекти оцінювання якості соціальних послуг. Мета оцінювання якості соціальної послуги. Обов'язки суб'єктів надання соціальних послуг. Класифікація соціальних послуг. Показники якості надання соціальних послуг. Основні показники забезпечення якості соціальної послуги. Проведення оцінки якості соціальних послуг. Державний стандарт в оцінюванні якості соціальних послуг.

Змістовий модуль 3. Інновації та соціальне проєктування в системі соціального забезпечення

Тема 9. Основні аспекти теорії інновацій. Зміст поняття інновації в науковій літературі. Основні джерела нововведень. Ланцюжок логічної залежності категорій. Типології інновацій. Групи інновацій. Закономірності інноваційного процесу. Інноваційний процес. Процес поширення (дифузії) соціальних інновацій. Фактори, які впливають на розвиток інноваційних процесів. Блок-схеми параметрів досліджень. Інноваційний процес в соціальній сфері. Активізація інноваційних процесів у соціальній сфері. Особливості інноваційної діяльності в соціальній сфері. Потреба в інноваціях. Психологічна безпека інновацій.

Тема 10. Соціальні інновації та їхня роль у забезпеченні соціального розвитку. Ключові аспекти соціальних інновацій. Соціальний простір. Соціально-інноваційний проєкт. Соціальний новатор. Класифікація соціальних інновацій. Узагальнена класифікація соціальних інновацій за критерієм середовища. Інноваційне угрупування соціального спрямування. Етапи впровадження соціальних інновацій. Характеристики соціальних інновацій на ранній стадії реалізації. Процесний підхід до аналізу соціальних інновацій. Масштаби поширення соціальних інновацій. Сприяння впровадженню соціальних інновацій. Бізнес-інкубатор. «Соціопарк». Технопарк. Технополіс.

Тема 11. Інноваційний розвиток соціальних організацій. Інноваційний потенціал соціальної організації. Поняття «інноваційний потенціал». Інноваційний потенціал закладу, підприємства, галузі, держави. Оцінка інноваційного потенціалу соціальної організації. Управління інноваціями. Інструментарій процесу управління інноваціями. Оцінка діяльності інноваційних соціальних організацій. Схема формування оцінки діяльності інноваційних організацій. Створення консалтингових структур. Супровід інноваційного розвитку соціальних організацій. Консультування в сфері організаційного розвитку соціальних організацій.

Тема 12. Соціальні проєкти як інструмент впровадження інновацій. Соціальні інновації: сутність та роль у сучасному суспільстві. Зміст поняття: «ґрант» і «проєкт». Класифікація соціальних проектів. Соціальні проєкти за масштабом. Соціальні проєкти за цільовою аудиторією. Соціальні проєкти за типом фінансування.

Тема 13. Фінансування та ресурсне забезпечення соціальних проєктів. Джерела і механізми фінансування інноваційного проєкту. Механізми мобілізації власних коштів. Механізми мобілізації позикових коштів. Механізми мобілізації залучених коштів. Ідентифікація проблем та пошук донорів. Аналіз зацікавлених сторін. Мета аналізу зацікавлених сторін. Класифікація донорів. Основні характеристики донора. Джерела інформації про донорів та чинні *г*рантові конкурси. Шляхи розвитку проекту після припинення фінансування

Тема 14-15. Розробка та реалізація інноваційного проєкту. Формування команди інноваційного проєкту. Менеджер проєкту. Життєвий цикл. Спосіб ухвалення управлінського рішення в команді. Спосіб реалізації управлінського рішення. Методи оцінки персоналу. Добір персоналу. Ефективне управління командою інноваційного проєкту. Технологічні процеси в соціальному проєктуванні. Різновиди технологій. Базові та часткові (спеціальні) технології соціального проєктування. Лінійна стратегія. Розгалужені стратегії. Циклічні стратегії. Адаптивні стратегії. Стратегії збільшення. Узагальнені стратегії. Алгоритм написання ґрантової заявки та проєкту.